

HERALDISK TIDSSKRIFT

1961 • BIND 1 • NR 4 • SIDE 138-146

Skibsvåbener til den Kgl. Danske marine
Af Hans Konow

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldinen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Skibsvåbener til den Kgl. Danske Marine

Af Hans Konow

BRUGEN af heraldiske våbener i den danske flåde er af meget gammel dato, således som det er påvist af kommandørkaptajn R. Steen Steensen i Tidsskrift for Søværnen 1949, side 169-86.

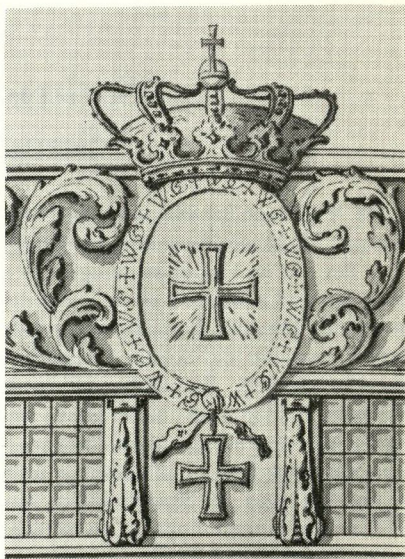
Oprindeligt var skibets navn oftest identisk med våbenet, således at f. eks. »To Løver« førte Slesvigs våben, »Lindormen« Vendens våben. I sådanne tilfælde erstattede man efterhånden heraldiske navne med de tilsvarende geografiske, men bibeholdt de hertil svarende våbener, se figur 2 og 3. Denne smukke tradition holdt sig stort set så længe, man brugte sejlskibe, men gik i glemmebogen ved overgangen til maskindrevne skibe.

Allerede i årene før den Anden Verdenskrig var der dog kræfter i arbejde for at genoplive traditionen fra sejlskibenes tid. Men krigens udbrud bragte disse planer til standsning, og i de første år efter krigen strandede planerne på pengespørgsmålet.

Hans Konow, født 1899. Interesser: Genealogi, personalhistorie, heraldik og sfragistik. Har bl. a. skrevet »Etatsråd A. N. Hansens Efterkommer«, 1947, og »Slægten Wedel« (i Danmarks Adels Årbog 1950). Medlem af bestyrelsen for

»Dansk Heraldisk Samfund af 1946« fra 1953 til det i 1959 gik op i Societas Heraldica Scandinavica. Medlem af Udvalget til Fastsættelse af Våbener til Flådens Skibe fra 1955.

1. Detalje fra agterspejlet på lineskibet »Dannebrog«, 1692, som viser at skibet er opkaldt efter ordenen, ikke efter det danske flag. Efter tegning i Rigsarkivet. Jævnfør figur 5.

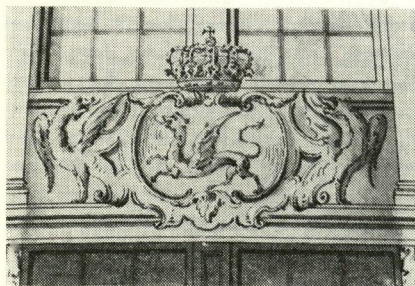
Det arbejde, som nu er i gang, har sin oprindelse i en rapport fra en flådeafdeling, der efter et besøg i udlandet fremførte ønskeligheden af, at Marinens skibe blev forsynet med heraldiske våbenskjolde. Disse skulle tjene dels som samlingsmærke for skibenes besætninger, dels som kendetegn udadtil, bl. a. over for fremmede marinere, dels skabe samhørighed mellem fortid og nutid i Flådens historie.

Denne rapport satte nye overveje ser i gang, hvorunder man blev klar over, at våbenerne burde udformes i overensstemmelse med heraldikens regler. I 1955

henvendte Søværnskommandoen sig til kontorchef E. Seckmann Fleischer, som i sin egenskab af næstformand i »Dansk Heraldisk Samfund af 1946« formidlede kontakten med heraldikerne. Ved et møde i december 1955 mellem repræsentanter for Søofficerskorpset og Dansk Heraldisk Samfund enedes man om visse principielle retningslinier for det arbejde, der skulle gøres, og nedsatte et udvalg til at gå i gang med opgaven.

Dette udvalg bestod af følgende medlemmer: kommandør S. B. V. J. Greve, kommandørkaptajn, senere kommandør S. G. Jørgensen, kommandørkaptajn H. F. Kiær, kommandørkaptajn S. S. Thostrup, Viceadmiralens adjutant (kaptajnløjtnant K. C. greve Trampe, kaptajnløjtnant S. U. H. Laub, kaptajnløjtnant, senere orlogskaptajn Aa. A. Jans), redaktør Sven Tito Achen, civilingeniør Henrik Berner, læge F. B. S. Fabricius, kontorchef Fleischer, grosserer Hans Konow, prokurist Bredo Obelitz, tegnechef Edmund Peter. Senere udvidedes det med Statens heraldiske Konsulent, ekspeditionssekretær Paul Warming.

Man blev hurtigt klar over, at våberne burde have et fælles grundtræk; som grundsymbol valgtes Marinens kronede anker, hvorpå skibets individuelle skjold blev lagt (se figur 4 og 5).

2. Detalje fra agterspejlet på linieskibet »Wendens«, 1742. Efter tegning i Rigsarkivet. Jævnfør figur 16.

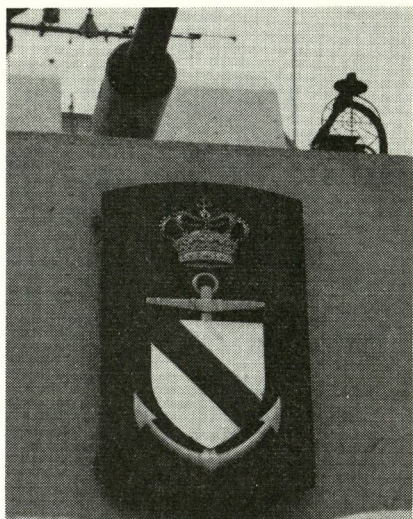

3. Gallionsfiguren fra linieskibet »Slesvig«, 1767 eller muligvis tidligere. Gallionsfiguren var i virkeligheden en ældre tids form for skibsvåben.

Desuden blev det vedtaget, at skibenes våbener så vidt muligt skulle være uafhængige af skibets funktion, således at våbenet også ville kunne bruges til fremtidige skibe af samme navn. Man burde derfor tilstræbe, at udforme våberne med relation til noget andet, f. eks. til skibets navn, til begivenheder i dets historie, eller til dets tidligere chefer.

Som det vil fremgå af det følgende, er det i det store og hele lykkedes at følge dette princip. De afvigelser, der er gjort, skyldes specielle ønsker med rent maritim baggrund fra Flådeledelsens side.

I 1957 indstillede Søværnskommandoen til Forsvarsministeriet, at sagen fik officiel anerkendelse, herunder at de enkelte våbener blev godkendt af Statens heraldiske Konsulent og approberet af H. M. Kongen. Denne indstilling godkendtes i 1958.

4. Pladen med skibsvåbenet på sin plads: foran på skibets kommandobro. Patruljebåden »Huitfeldt«, 1961. Pladens størrelse kan variere op til ca. 1 meter i højden.

Arbejdet koncentreredes nu om to punkter. For det første godkendelse af de første våbener, af hvilke flere allerede forelå færdigtegnede; for det andet at finde frem til den mest hensigtsmæssige fremstillingsmåde. Dette sidste problem blev klareret ved forhandling mellem Søværnskommandoen og Orlogsværftet, som overdrog bronzestøberiet Brdr. Grage opgaven med støbningen, medens malerarbejdet blev delegeret til kgl. hofdekorationsmaler R. Rasmussen & Søn; kunstnerisk assistance blev ydet af billedhuggeren Sv. Lindhardt.

Til hvert skib fremstilles et eksemplar af våbenet, monteret på en træplade, som anbringes på forkanten af kommandobroen, se figur 4. Desuden fremstilles et passende antal miniature-udgaver, med skibsnavnet på et bånd under våbenet (figur 5 og 32). Disse miniaturevåbener bruges som erindringsgaver til gæster fra fremmede marinere, og lignende.

Et så talrigt udvalg som det ovenfor omtalte måtte naturligvis arbejde forholdsvis langsomt, hvorfor Søværnskommandoen i 1958 nedsatte et arbejdsudvalg bestående af: Statens heraldiske Konsulent, ekspeditionssekretær Paul Warming, grosserer Hans Konow, tegnechef Edmund Peter, arkitekt Niels Botfeldt, Orlogsværftet, og Viceadmiralens adjutant. Senere blev dette udvalg suppleret med H. M. Kongens jagtkaptajn, kommandør S. G. Jørgensen som observatør. Grosserer Konow og tegnechef Peter repræsenterer i udvalget *Heraldisk Selskab*, som Søværnskommandoen fortsatte samarbejdet med, efter at »Dansk Heraldisk Samfund« i 1959 gik op i dette selskab.

I de forløbne år har udvalget afholdt adskillige møder, og det er lykkedes at udarbejde våbener til så godt som samtlige skibe under Søværnskommandoen. I det følgende gives en beskrivelse af de indtil nu udarbejdede og af H. M. Kongen approberede våbener. Som tidligere nævnt er skjoldet altid lagt på det kronede anker; af pladshensyn er denne del af blasoneringen udeladt, ligesom de fleste af billedningerne kun viser selve skjoldet. For at give en idé om de overvejelser, som er grundlaget for våbenerne, gives der en motivering for hvert enkelt våben.

Tegningernes udførelse skyldes for størstepartens vedkommende tegnechef *Edmund Peter*; arkitekt *Claus Achton Friis* har dog tegnet våbenerne for »Lindormen«, patruljebådene af »Daphne«-klassen og ministrygerne af »vig«-klassen; og arkitekt *Niels E. Botfeldt* våbenerne for »Willemoes«, »Vindhunden«, »Freja«, »Ulvsund«, »Omøund«, »Grønsund«, »Vilsund«, og undervandsbådene.

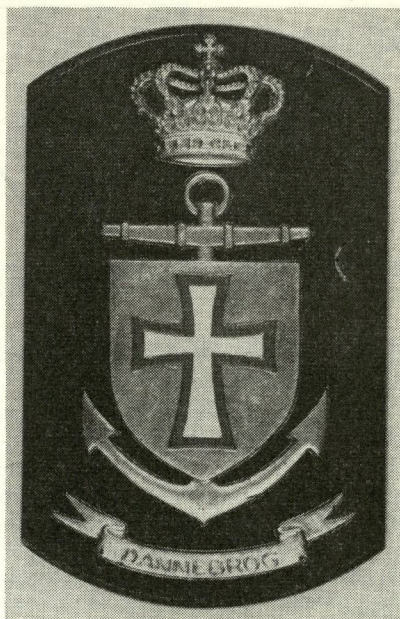
Kongeskibet »*Dannebrog*«: i guld et svævende, rødkantet, hvidt kors, formet som Dannebrogordenens kors, dog

(ligesom det ældste ordenskors) uden inskription og kroner (figur 5). Flådens første »Dannebrog« var et lineskib, bygget 1692 og opkaldt efter Dannebrogordenen; det bar på agterspejlet denne ordens insignier (figur 1). Derfor fører »Dannebrog« ordenens kors i sit våben.

Fregatten »Niels Ebbesen«: i sort strøet med sølv fodangler et guld sværd med spidsen opad (figur 6). Da natten rugede over landet, lyste Niels Ebbesens dåd, drabet på den holstenske grev Gerhard i Randers 1340, op i mørket og bebudede atter dag i Danmark; derfor det gyldne sværd i det sorte skjold. Det er sandsynligt, at han sikrede sig tilbagetoget ud af Randers ved at strø fodangler efter sig; de brugtes på den tid til at standse rytteres fremtrængen; derfor er skjoldet strøet med fodangler. Sværdet symboliserer den dristige handling, fodanglerne den besindige omtanke.

Fregatten »Esbern Snare«: i rødt et sølv drageskib med en guld ild på mastetoppen (figur 7). Våbenet hentyder til den danske stormand og søkriger Esbern Snares bedrift i Sejrø Bugt 1170, da han med sit skib en nat kæmpede alene mod 40 vendiske skibe. Han afslog et entringsforsøg og brugte derefter den list at lade nogle af sine mænd entre op i rejsningen og slå ild for at indbilde fjenden, at han tilkaldte andre skibe. Listen lykkedes, og fjenden flygtede.

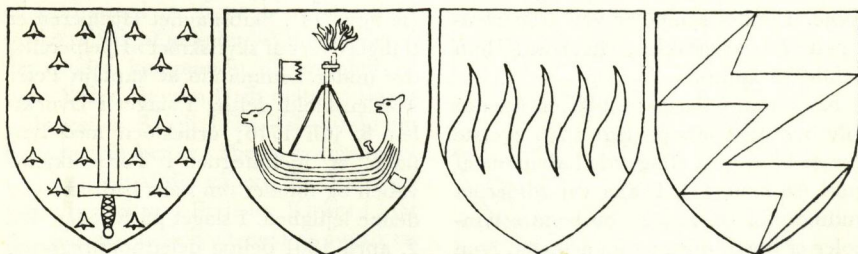
Fregatten »Rolf Krake«: tværdelt i

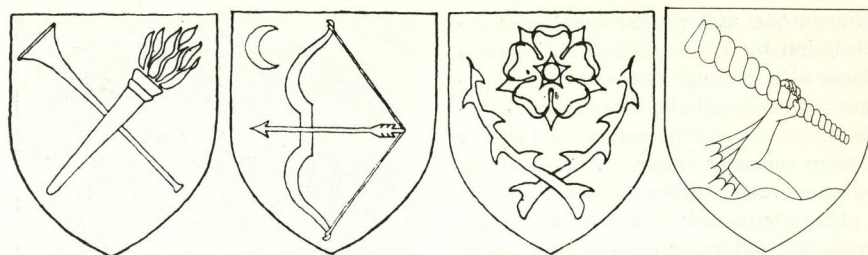
5. Gaveskjold med skibsvåbenet for kongeskibet »Dannebrog«. Pladen er af bronze og 15 cm høj. Baggrunden mørkeblå; krone, anker og bånd i guld; skjoldet i korrekte farver.

Jævnfør figur 1.

rødt og guld ved et fem-tunget flammesnit (figur 8). Flammerne hentyder til den danske sagnkonge Rolf Krakes frygtløse handling ved et gæstebud hos den svenske kong Adils, som stræbte ham efter livet og ville brænde ham inde. Rolf Krake trodsede ilden ved at

6-7-8-9. Våbener for fregatterne »Niels Ebbesen«, »Esbern Snare«, »Rolf Krake« og patruljebåden »Willemoes«.

10–11–12–13. Våbener for korvetterne »Bellona«, »Diana«, »Flora« og »Triton«.

springe over den, idet han råbte: »Den skyr ej ilden, som over den springer«.

Patruljebåden »Huitfeldt«: i sølv en rød skråbjælke (se figur 4). Skibet er opkaldt efter søhelten kommandør Ivar Huitfeldt, der i slaget i Køge Bugt 1710 ofrede liv og skib for at redde de øvrige skibe i den danske flådestyrke fra at gå i brand. Våbenet er familien Huitfeldts våben.

Patruljebåden »Willemoes«: i rødt et guld lyn (se figur 9). Skibet er opkaldt efter søhelten Peter Willemoes, der ydede så stor en indsats i slaget på Rheden 2. april 1801 og faldt i kampen ved Sjællands Odde 1808. Til hans ære fører skibet hans slægts våben. Våbenmærket opfattes i dag som en lynstråle, men har formodentlig oprindeligt været et *W*, familienavnets første bogstav.

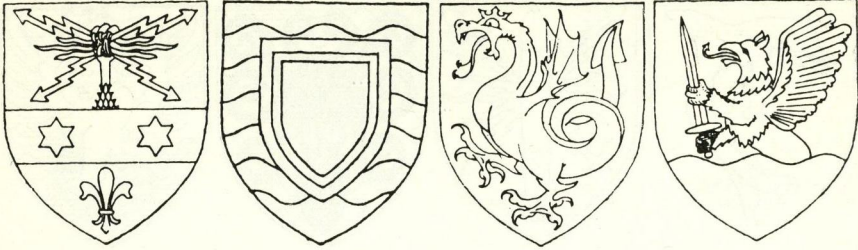
Korvetten »Bellona«: i rødt krydsslugt en guld trompet og en sølv fakkel med guld flamme (se figur 10). Bellona var romernes gudinde for krigs- og våbenlykke. Hendes symboler var krigstrompeten og krigsfaklen, hvormed hun kaldte til kamp.

Korvetten »Diana«: i blå en spændt sølv bue med sølv pil lagt an; i øverste dexter hjørne en aftagende halvmåne af guld (se figur 11). Diana var romernes gudinde for bl. a. jagt, og hendes symboler er buen, pilen og måneseglet. Som buen er spændt og pilen rede til afskydning, bør skibet være rede til kamp.

Korvetten »Flora«: i sølv en rød rose omgivet af to sorte tornegrene, krydsslagte under rosen (se figur 12). Flora var romernes gudinde for blomsterne, derfor den røde rose i våbenet. Men er rosen end skøn, den stikker dog den, der vil plukke den; således bør skibet og handle, hvor det møder en fjende.

Korvetten »Triton«: i blå en ved en bølgelinie dannet sølv skjoldfod, hvoraf opvokser en guld arm besat med en fiskefinne og holdende et sølv konkylihorn (se figur 13). Triton var en havguddom, som fremstilles i menneskeskikkelse med visse fiskeagtige træk og blæsende i et konkylihorn. Dette hans attribut står som symbol for signal til kamp på søen.

Depotskibet »Hjælperen«: tværdelt, 1° i blå en opvoksende sølv ørnklo holdende en guld lynild; 2° tværdelt af sølv og rødt, i øverste felt to røde seksoddede stjerner, i nederste en sølv lilje (se figur 14). Skibsnavnet Hjælperen er tidligere ført af skytsskibet »Hjælperen«, der under kommando af kaptajn Peter Tordenskjold deltog i slaget i Dynekilen 8. juli 1716; ørnekløen med lynilden er hjelmtegnet i Tordenskjolds våben og minder om hans bedrifter ved denne lejlighed. I slaget på Rheden den 2. april 1801 deltog defensionsfregatten »Hjælperen« under kommando af premierløjtnant Peter Carl Lillenschöld;

14–15–16–17. Våbener for skibene »Hjælperen«, »Beskytteren«, »Lindormen« (jævnfør figur 2) og »Vindhunden«.

til minde herom er hans slægtsvåben indsat som skjoldets andet felt.

Minelæggeren »Beskytteren«: i guld tre blå strømme, herpå et rødt skjold med en sølv orle (se figur 15). »Det beskyttende skjold« hentyder til skibsnavnet, de tre strømme til de danske gennemsejlingsfarvande Øresund, Store Bælt og Lille Bælt, som det er skibets opgave at beskytte. Orlen, den heraldiske betegnelse for en forstærkning af skjoldet parallelt med kanten, understreger beskyttelsens styrke.

Minelæggeren »Lindormen«: i rødt en kronet guld lindorm (se figur 16). Såvel skibsnavn som våben stammer fra det felt i det danske kongevåben, som svarer til den af de danske konger førte titel »de Venders«. Skibsnavnet Lindormen er et af de ældste og hyppigst anvendte i Flåden (se figur 2).

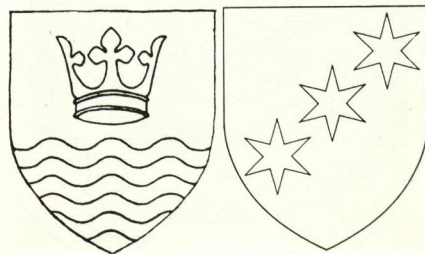
Minelæggeren »Vindhunden«: i blå en ved en bølgelinie dannet sølv skjoldfod, hvoraf opvokser en guld grif holdende et guld sværd (se figur 17). Navnet er tidligere ført af galioten »Vindhunden«, der under kommando af premierløjtnant Peder Hansen Grib deltog i slaget i Dynekilen 8. juli 1716. Til minde om hans bedrift her er våbenet komponeret på grundlag af det våben, der findes på Gribes epitafium i Erritslev Kirke: i blå en guld grif bevæbnet med et sværd og stående på to krydslagte guld kanoner.

Depotskibet »Ægir«: i blå tre sølv

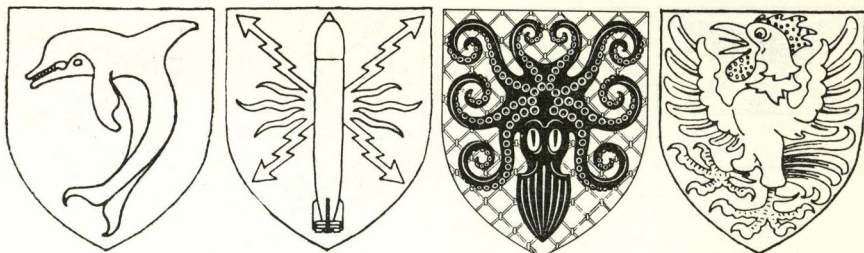
strømme med hver tre bølgetoppe, hvorover en åben guld krone (se figur 18). I den nordiske mytologi var Ægir havets hersker; hans ni døtre var bølgerne. Havet symboliseres ved de tre strømme, der hver har tre bølgetoppe, altså ni i alt, medens kronen symboliserer Ægirs herredømme over havet.

Opmålingsskibet »Freja«: i blå tre seksoddede guld stjerner sinister skråbjælkevis (se figur 19). De gamle nordboere kaldte de tre stjerner i stjernebilledet Orion »Frejas Rok«.

Undervandsbådene »Delfinen«, »Spækhuggeren« og »Tumleren«: i sølv en sort delfin (se figur 20). Delfinen bruges i flere landes marinere som symbol for undervandsbåden. I Danmark har navnet tidligere været ført af torpedobåde, men er nu givet til den første undervandsbåd bygget efter den Anden Verdenskrig. Efter specielt ønske fra undervandsbådenes officerer vil våbenet blive ført

18–19. Våbener for skibene »Ægir« og »Freja«.

20–21–22–23. Våbener for fire »klasser«: undervandsbåde (éns for alle), motortorpedobåde (éns for alle), ministrygere af »vig«-klassen (forskellig tinging for hvert skib) og SDC-patroljebåde (forskellig tinging).

uden forskelle af samtlige enheder i denne klasse.

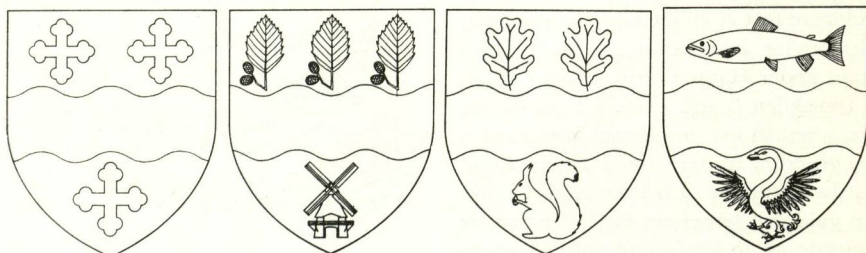
Motortorpedobåde: i blå en pælvis stillet sølv torpedo, hvorfra udstråler en guld lynild (se figur 21). For disse skibe er valgt et fælles våben på grundlag af deres hovedarmering. Lynilden, som angiver torpedoens eksplosion, viser til lige hen til 1. felt i Tordenskjolds våben og symboliserer hans overraskelsestaktik, karakteristisk også for motortorpedobådene.

Ministrygerne af »vig«-klassen har våbener af samme indhold (i sølv et net belagt med en ottearmet blæksprutte, se figur 22), som ved forskellig tinging varieres for klassens enkelte enheder: »Asvig«: rødt net, blå blæksprutte. »Mosvig«: rødt net, sort blæksprutte. »Sandvig«: rødt net, grøn blæksprutte. »Sølvig«: blå net, rød blæksprutte. – Nettet, der fanger blæksprutten, symboli-

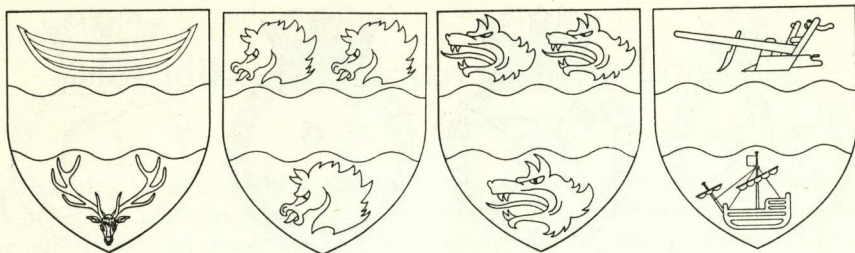
serer klassens formål: at uskadeliggøre undersøiske objekter.

Patroljebåde af »Daphne«-klassen (eller SDC-bådene, »Seaward Defence Craft») har våbener af éns indhold (en hane med løftede vinger, se figur 23), som ved forskellig tinging varieres for klassens enkelte enheder. »Daphne«: i sølv en blå hane, rødt bevæbnet. »Dryaden«: i sølv en sort hane, rødt bevæbnet. »Havmanden«: i sølv en grøn hane, rødt bevæbnet. »Havfruen«: i sølv en rød hane, blå bevæbnet. »Najaden«: i guld en blå hane, rødt bevæbnet. »Nymphen«: i guld en grøn hane, rødt bevæbnet. »Neptun«: i guld en rød hane, blå bevæbnet. »Ran«: i rødt en sølv hane, guld bevæbnet. »Rotan«: i blå en sølv hane, guld bevæbnet. – Hanen er fra gammel tid benyttet som symbol på årvågenhed og kampiver, egenskaber, der også bør være karakteristiske for denne classes enheder.

Ministrygeren »Aarøsund«: i sølv en

24–25–26–27. Våbener for ministrygerne »Aarøsund«, »Alsund«, »Egersund« og »Grønsund«.

28–29–30–31. Våbener for ministrygerne »Guldborgsund«, »Omøsund«, »Ulvsund« og »Vilsund«.

blå strøm mellem tre røde kløverblads-kors: to, én (figur 24). »Sundet« er gengivet ved den heraldiske strøm; både navn og figur er fælles for hele denne klasse. Kløverbladskorsene refererer til seglet for Haderslev Herred fra 1600-tallet; såvel Årø som landet indenfor hører til dette herred.

Ministrygeren »Alssund«: i rødt en strøm mellem tre elleblade og en mølle, alt sølv (se figur 25). Ellebladene henviser til en fortolkning af navnet Als; møllen symboliserer Dybbøl Mølle på sundets anden side.

Ministrygeren »Egersund«: i blå en sølv strøm mellem to guld egeblade og et guld egern (se figur 26). Både egeblade og egern refererer til fortolkninger af navnet.

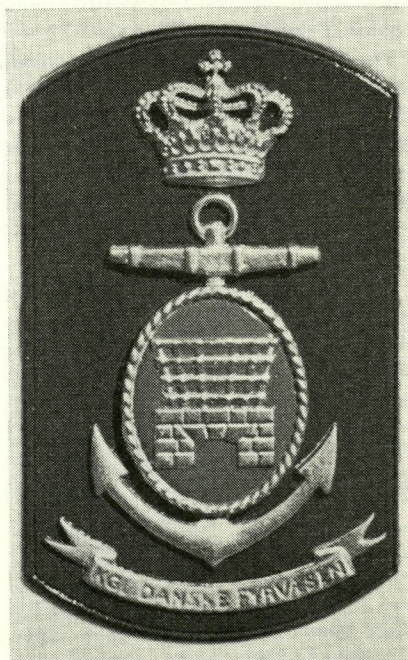
Ministrygeren »Grønsund«: i guld en grøn strøm mellem en rød laks og en rød svane (figur 27). Laksen indgår i Møns Herreds segl, der kendes fra 1326; svanen i Falster Søndre Herreds segl, fra 1584.

Ministrygeren »Guldborgsund«: i rødt en strøm mellem en færgbåd og et hjortehoved, alt guld (se figur 28). Færgbåden henviser til færgestedet Guldborg på Lollandsiden, hjortehovedet til Falster Nørre Herreds segl fra 1584, som indeholder en hjort.

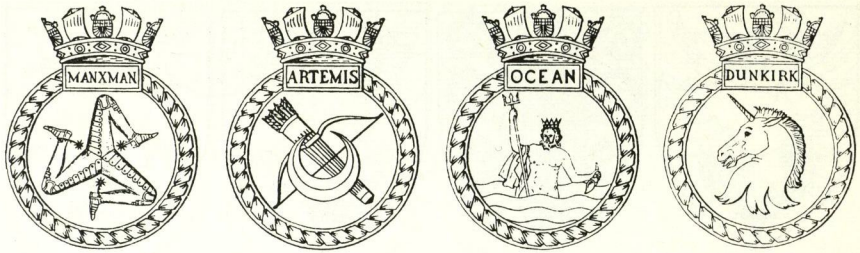
Ministrygeren »Omøsund«: i blå en strøm mellem tre hestehoveder: to, én, alt sølv (se figur 29). Hestehovederne

henviser til Flakkebjerg Herreds segl, kendt fra 1610, som indeholder en hest; såvel Omø som Agersø og landet indenfor hører til dette herred.

Ministrygeren »Ulvsund«: i sølv en rød strøm mellem tre sorte ulvehoveder med røde tunger: to, én (se figur 30). Ulvehovederne henviser til en fortolkning af navnet.

32. Gaveskjold med våbnet for det Kgl. Danske Fyræsen.

33. I den engelske flåde har skibsvåbener under forskellige former været brugt i hvert fald fra 1500-tallet, men først i 1918 fik de officiel anerkendelse, og samtidigt blev der givet retningslinier for deres udformning. Af ovenstående engelske skibsvåbener svarer de to midterste nogenlunde til våbenerne for de danske skibe »Diana« (fig. 11) og »Ægir« (fig. 18), og en sammenligning af heraldisk kvalitet må vist siges at falde ud til de danske våbeners fordel. »Manxman«s tre ben er taget fra øen Man's våben, og »Dunkirk«s enhjørning fra admiral Sir Bertram Ramsay's; han organiserede den berømte evakuering i 1940.

Ministrygeren »Vilsund«: i guld en blå strøm mellem en rød thyboplov og et rødt skib (se figur 31). Thyboploven henviser til Thy, og skibet til Mors, idet Mors Nørre Herreds segl af 1610 indeholder et skib.

Det Kgl. Danske Fyrvæsen: i et ovalt rødt skjold, kantet af et kabelslået guld tov et guld kulfyr (se figur 32). Våbenet blev skabt i anledning af Fyrvæsenets 400-års jubilæum i 1960. Skjoldfiguren er en stilisering af kulbækkenfyret på Halskov Fyr, fra Fyrvæsenets ældste tid.

Ovenstående fortegnelse omfatter de fleste af Flådens skibe. Udvalget håber i løbet af det kommende år at kunne afslutte arbejdet med våbener til de resterende skibe og til de i arbejde værende

nybygninger, samt til Middelgrundsfortet, Stevnfortet og Langelandsfortet.

På længere sigt vil Udvalgets opgave blive (evt. i samarbejde med et navngivningsudvalg) at fastsætte våbener til fremtidens nybygninger, samt til Marinens »institutioner« (værfter, kommandostationer, etc.). Det er tanken, at institutionernes våbener, i modsætning til de »strygejernsformede« skibs- og fortvåbener, skal være ovale, se figur 32.

Det har været en glæde, at der hos Flådens personel har været en stor og levende interesse for denne genoptagelse af en smuk gammel tradition. I mange tilfælde har denne interesse givet sig udslag i fremstilling af brevpapir, askebægre, miniaturnåle o.s.v. med gengivelse af skibsvåbenet.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.